

Aldona Maria Piwko

Manifestacja wiary : pielgrzymowanie do miejsc świętych w hinduizmie, judaizmie i islamie

Studia Theologica Varsaviensia 49/2, 179-191

2011

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

ALDONA MARIA PIWKO, UKSW

MANIFESTACJA WIARY. PIELGRZYMOWANIE DO MIEJSC ŚWIĘTYCH W HINDUIZMIE, JUDAIZMIE I ISLAMIE

Treść: 1. Pielgrzymki do miejsc świętych; 2. Hinduizm; 3. Judaizm;
4. Islam

Słowa kluczowe: Pielgrzymki, religie, manifestacja wiary.

Keywords: Pilgrimages, religions, manifestation of faith.

Religijność człowieka wyraża się w podejmowaniu różnych praktyk, mających na celu duchowe zbliżenie osoby do Boga, nazywanego również Absolutem lub Istotą Najwyższą. Najbardziej rozpowszechnioną formą religijności jest modlitwa, która może przybierać odmienne sposoby jej sprawowania. Na pierwszy plan wysuwa się modlitwa słowna, w której osoba zwraca się do Boga określonymi słowami ustanowionymi przez tradycję lub prawo religijne, albo w sposób spontaniczny chwali, prosi lub czyni dzięki Istocie Najwyższej. Modlitwa może być również wyrażona przez określone czynności, a do takich należy pielgrzymka. Podczas pielgrzymowania wierzący publicznie manifestuje przynależność do określonej grupy religijnej.

1. PIELGRZYMKI DO MIEJSC ŚWIĘTYCH

Pielgrzymki należą do praktyk religijnych ponadkonfesyjnych i ponadczasowych. Swoją historią sięgają najdawniejszych czasów, jednak jako procesy żywe podlegają nieustannym zmianom. Przez wieki na zewnętrzną formę praktykowania pielgrzymki miały wpływ róż-

norodne elementy: polityczne, historyczne, kulturowe i religijne. Mimo tej ewolucji, do dziś niezmienną pozostała istota podejmowania trudu pielgrzymowania, którą jest pragnienie obcowania z sacrum¹. Człowiek od początku swojego istnienia potrafił rozróżnić sacrum od profanum. Poczucie świętości wywołane w człowieku przez kontakt z Siłą Najwyższą sprawiało, że stawał się on zależny od owego sacrum.

Życie wierzącego człowieka jest nieustanną pielgrzymką. Tradycje monoteistyczne uczą, że każdego dnia człowiek zbliża się do Boga. Pozostałe systemy religijne upatrują w istnieniu człowieka dążenie do doskonałości, do wyzwolenia. Owo dążenie również może być postrzegane jako forma pielgrzymowania. Zatem całe życie człowieka religijnego jest podróżą, której kresem jest Absolut.

Szczególną formą podróży podjętej z przyczyn religijnych jest pielgrzymka, której celem najczęściej jest miejsce istotne dla danej tradycji religijnej. Wędrowka ta może być podejmowana indywidualnie, a także grupowo. Pielgrzymowanie do miejsc ważnych dla wiernych, a więc najczęściej uświęconych istotnymi wydarzeniami w dziejach danej religii, było znane już w starożytnym Egipcie, Grecji oraz Rzymie. Obecnie pielgrzymowanie do miejsc świętych i cudownych praktykowane jest w hinduizmie, judaizmie, chrześcijaństwie, islamie oraz buddyzmie².

Pielgrzymowanie ściśle wiąże się z miejscem świętym, stanowiącym cel pielgrzymki. Miejsce święte to takie, które zostało uświęcone przez szczególną obecność Absolutu, jak również może być związane z wydarzeniami, istotnymi dla danej religii. Wierni wierzą, że pielgrzymowanie do takiego miejsca oraz modlitwa w nim, stanowi doniosły wyraz praktykowania wiary. W zależności od systemu religijnego, miejscami świętymi mogą być obiekty wzniesione przez ludzi, a więc budowle sakralne i różnego rodzaju świątynie. Ponadto miejsca pamięci związane z życiem i działalnością przedstawiciela danej religii, są to głównie cmentarze wraz z mauzoleami. Natomiast w religiach kultuwujących zjawiska przyrody, na miejsca święte wybierane

¹ Por. A. J a c k o w s k i , *Święta przestrzeń świata*, Kraków 2003, s. 129.

² Por. J. B a n i a k , *Pielgrzymka*, w: T. G a d a c z , B. M i l e r s k i (red.), *Religia – Encyklopedia PWN*, t. VIII, Warszawa 2003, s. 105-108.

są góry, drzewa i rzeki. Z pielgrzymowaniem do miejsc świętych związane są także obchody świąt, które jeszcze bardziej pogłębiają więź między społecznością wierzących a Bogiem. Kultywowanie świąt jest również okazją do manifestowania własnej wiary.

2. HINDUIZM

Tradycja podejmowania pielgrzymki do ważnych miejsc związanych z religią w hinduizmie posiada długą tradycję. W eposie Mahabharata, kształtującym się od IV wieku przed Chr. znajdują się informacje o dobrze rozwiniętym ruchu pielgrzymkowym. Epos ten również wlicza 300 miejsc świętych, usytuowanych na 12 szlakach pielgrzymkowych. Szlaki te wiodły po subkontynencie indyjskim zgodnie z ruchem wskazówek zegara, biorąc swój początek w Puszkarze na północy kraju, a kończąc w Allahabadzie³. Hindusi wierzyli, że świętą moc posiadają kamienie, szczyty gór, źródła rzek oraz wodospady i drzewa. Bramini, kapłani hinduscy, dzięki swojej pozycji w społeczności, mogli kształtować centralizowanie kultu w danym miejscu. Wznosili więc ołtarze w wybranych przez siebie miejscach, które z czasem zmieniały się w wielkie ośrodki kultu, a czasami nawet przyjmowały funkcję świętego miasta. Obecnie szczególne znaczenie dla życia religijnego hindusów posiada siedem świętych miast: Waranasi, Mathura, Haridwar, Kańćipuram, Dwarka, Ajodhja, Udźdźajn⁴.

Pielgrzymowanie w hinduizmie posiada dwojakie znaczenie. Nadrzędnym jest podążanie drogą kolejnych wcieleń, zaś sposobem na wyzwolenie z koła kolejnych narodzin jest rzeczywiste pielgrzymowanie do miejsc świętych. Hinduska pielgrzymka do miejsc świętych nosi nazwę *tirthayatra*, w dosłownym tłumaczeniu oznacza „podróż do świętego brodu”. Natomiast *tirtha* oznacza bród, a więc miejsce w którym można przekroczyć rzekę. W znaczeniu hinduskim *tirtha* to miejsce, przybliżające do Absolutu. Znaczenie pielgrzymki w hinduizmie ulegało ewolucji. Dzisiaj ta forma okazywania przynależności

³ Por. A. Jackowski, *Święta przestrzeń...*, dz. cyt., s. 203.

⁴ Por. M. U. Tworuschka, *Hinduizm*, Warszawa 2009, s. 54.

do wyznawanej religii jest jednym z najaktywniejszych przejawów życia religijnego⁵. Zatem pielgrzymka w tradycji hinduskiej to nie tylko manifestacja wiary, ale również kształtowanie poczucia jedności narodowej wszystkich Hindusów⁶.

Pielgrzymka należy do podstawowych praktyk religijnych hinduizmu, które winien wypełniać wierzący. Podczas pielgrzymowania, pobożny hindus wypełnia podstawowe cele nakazane przez Wedy. Należą do nich: *kama*, a więc miłość, *artha*, czyli dobra ziemskie, *dharma* będąca cnotą i obowiązkiem oraz *moksha*, stanowiąca wyzwolenie. Dlatego pielgrzymka w tradycji hinduskiej, jest sposobem na wypracowanie przez wiernego zasług religijnych, zgodnych z *dharma*. Dzięki tej praktyce pobożny hindus może osiągnąć *mokszę*. Niewątpliwie przyczyniają się do tego takie formy pielgrzymowania, które stanowią pokutę za grzechy i są to tzw. *prâyascitta*⁷. Przedstawicielem prowadzenia życia nieustającego pielgrzymy jest *sadhu*, czyli hinduski wędrowny asceta. Określenie *sadhu* dosłownie oznacza „wejść do celu”⁸. Zatem *sadhu* żyjąc ściśle według zasad religii, dąży swoim surowym istnieniem do osiągnięcia wyzwolenia. Typowym elementem dostrzegalnym zewnętrznie są dla *sadhu* długie, splecione włosy.

Pragnieniem każdego Hindusa jest odbycie przynajmniej raz w życiu pielgrzymki do świętego miasta lub świętej rzeki. Zdarza się, że podjęcie takiej praktyki jest możliwe dopiero na starość, ze względów finansowych. Czasami również wierni chcą umrzeć w świętym miejscu, wierząc, że w ten sposób zapewnią sobie zbawienie. Jednym z najważniejszych świętych miast hinduizmu jest Waranasi, położone nad brzegami Gangesu. Zatem samo miasto jak również rzeka stanowią cel pielgrzymek, wiernych z całego świata. Hindusi wierzą, że kąpiel w świętej rzece obmywa z grzechów. Zaś prochy zmarłego wyspane

⁵ Szacuje się, że każdego roku na główne szlaki pielgrzymkowe w Indiach wyrusza ok. 30 mln Hindusów. Zaś do mniejszych i lokalnych ośrodków pielgrzymkowych wędruje ponad 100 mln.

⁶ Por. M. K r ó l (red.), *Waranasi – Miejsca Święte*, Warszawa 2010, s. 92.

⁷ Por. A. J a c k o w s k i, *Święta przestrzeń...*, dz. cyt., s. 204.

⁸ *Mnisi, świeci i asceci*, w: H. E l l i n g e r, *Hinduizm*, Kraków 1997, s. 83.

do Gangesu zapewniają wyzwolenie duszy. Dlatego też na ghatach⁹ wzdłuż brzegów rzeki ustawione są stosy pogrzebowe, ponieważ odbywa się tam wiele kremacji.

Natężenie ruchu pielgrzymkowego wzrasta w okresie świąt. Jednym z wielkich hinduskich świąt pielgrzymich jest Kumbha Mela, dosłownie „święto dzbana”. Odbywa się ono naprzemiennie co trzy lata w czterech miastach: Allahabadzie, Haridwarze, Udźdźajanie i Nasiku. Historia święta uczy, że przez dwanaście dni bogowie i demony walczyli o dzban kumbha z amritą, czyli nektarem nieśmiertelności. Cztery krople spadły na ziemię i z nich powstały miasta, dlatego Kumbha Mela odbywa się właśnie w tych miejscach. Podczas pielgrzymki z okazji tego święta, pątnicy składają ofiary oraz dokonują rytualnej kąpieli w świętej rzece. Przebieg ablucji jest ściśle określony. Pielgrzymom przewodzą *nagasadhu*, nadzy i natarci popiołem asceci, za nimi podążają asceci innych sekt, a na końcu zwykli wierni. Udział w Kumbha Mela jest możliwością odnowienia starożytnej kultury hinduistycznej, a także umocnienia się w wierze oraz wprowadzenie w swoje życie nakazów religijnych¹⁰. Szczególne znaczenie posiada to święto w Allahabadzie. Miasto położone jest u zbiegu trzech świętych rzek: Jamuny, Gangesu i mitologicznej, podziemnej Saraswati. Według wierzeń Hindusów, właśnie w tym miejscu Brahma odprawił pierwszą ofiarę po stworzeniu świata.

Charakterystycznym dla hinduizmu rodzajem pielgrzymki jest pokremacyjna wędrówka prochów zmarłych. Rytuał pogrzebowy zwany *śradha* jest szczególną częścią pielgrzymki, bowiem prochy zmarłego powinny być wyspane do świętej rzeki, najlepiej Gangesu¹¹.

3. JUDAIZM

W wielowiekowej historii Narodu Wybranego, pielgrzymowanie było jednym z dominujących obowiązków oraz nakazów religijnych.

⁹ Ghaty kamienne schody schodzące w dół ku rzece. W Waranasi ghaty posiadają znacznie religijne.

¹⁰ Por. M.U. Tworuschka, *Hinduizm...*, dz. cyt., s. 40.

¹¹ Por. A. Jackowski, *Święta przestrzeń...*, dz. cyt., s. 206-207.

Każdy wierzący Żyd, pragnący żyć w zgodzie z obowiązkami wobec Boga, postępuje według słów Pisma Świętego: „Trzy razy w roku zjawić się winien każdy twój mężczyzna przed Panem Bogiem swoim” (Wj 23,17). Powstało wiele ośrodków kultu i miejsc pielgrzymkowych, uświęconych przez obecność Boga oraz wydarzenia historii Narodu Izraela. Nie sposób ich wszystkich w tym miejscu wymienić i opisać. Dlatego omówione zostaną jedynie niektóre z istotnych miejsc świętych.

Historia pielgrzymowania w tradycji Izraela sięga czasów Abrahama, któremu Bóg polecił opuszczenie Ur Chaldejskiego i udanie się do Kanaanu. „Pan rzekła do Abrahama: ‘Wyjdź z twojej ziemi rodzinnej i z domu twego ojca do kraju, który ci ukazę’” (Wj 12,1). Podczas tej wędrówki, Abraham wznosił ołtarz w Betel ku czci Jahwe. Natomiast w Hebronie przy dębach Mamre ukazał się Bóg w teofanii. Hebron pozostał do dziś istotnym miejscem pielgrzymowania. Wyznawcy judaizmu pielgrzymują do grobów zmarłych patriarchów: Abrahama, Izaaka i Jakuba oraz ich żon, usytuowanych w jaskini Machpela.

Posłuszeństwo Abrahama stało się wzorem dla Żydów, chrześcijan i muzułmanów. Przez swoje podporządkowanie i oddanie woli Bożej, Abraham uważany jest za ojca wiary. Zatem Abraham jest wzorem wiary dla tych wszystkich, którzy poszukują Boga i oddają Mu chwałę. Ponadto jako ojciec wiary uświadamia wszystkim wierzącym w jednego Boga, że są braćmi¹². A zarazem jest przykładem manifestowania swojej wiary.

Tradycja żydowska nawiązuje również do wydarzeń związanych z wyjściem Izraela z niewoli egipskiej, pod przewodnictwem Mojżesza. Wówczas Naród Wybrany pielgrzymował przez pustynię 40 lat, a miejsca szczególnej obecności Boga Jahwe stały się miejscami świętymi judaizmu i chrześcijaństwa¹³.

W miejscach tych powstały znane sanktuaria czasów starożytnych, do których pielgrzymowano aż do VII w. przed Chr. kiedy to kult żydowski przeniesiony został do Jerozolimy. Tradycja żydowska posiada

¹² Por. E. S a k o w i c z, *Dialog Kościoła z islamem według dokumentów soborowych i posoborowych (1963-1999)*, Warszawa 2000, s. 347-351.

¹³ Por. A. J a c k o w s k i, *Święta przestrzeń...*, dz. cyt., s. 140-141.

cztery święte miasta: wspomniany wcześniej Hebron, Safes, Tyberiade i Jerozolimę. To jednak centralnym i jedynym sanktuarium, do którego pielgrzymowali Żydzi została świątynia w Jerozolimie. Nakaz Boży poucza: „Wszyscy są zobowiązani do stawienia się w miejscu pielgrzymkowym, w Jerozolimie na dziedzińcu świątecznym”. Jerozolima swą wyższość wobec pozostałych świętych miast, zawdzięcza Królowi Dawidowi. To on przyniósł Arkę Przymierza do miasta i umieścił ją na świętym wzgórzu Syjon¹⁴. Jego syn, Salomon, wybudował świątynię, w której umieścił Arkę.

Obowiązek pielgrzymowania do Jerozolimy wprowadzony został na mocy reform religijnych króla Jozjasza (622 r. przed Chr.). Nakaz ten objął wszystkich dorosłych izraelskich mężczyzn z okazji dorocznych świąt pielgrzymkowych. Księga Powtórzonego Prawa wymienia następujące święta pielgrzymkowe: Paschy, Tygodni i Namiotów.

Święto Pesach (Pascha, przejście) pierwotnie było wielkim świętem pielgrzymkowym. Żydzi przybywali do Jerozolimy, aby świętować pamiątkę wyjścia z niewoli egipskiej, bowiem Bóg pouczył: „Dzień ten będzie dla was dniem pamiętnym i obchodzić go będziecie jako święto dla uczczenia Pana...” (Wj 12,14). Pątnicy składali w świątyni krwawą ofiarę z baranka. Wraz ze zburzeniem świątyni, zaprzestano składania ofiar. Święto Tygodni, zwane również Szawuot odbywa się pięćdziesiąt dni po święcie Paschy. W czasach istnienia Świątyni, pielgrzymi ofiarowali w Jerozolimie pierwociny plonów. Obecnie jest to święto dziękczynne za ofiarowanie Żydom Tory. Wreszcie trzecie święto pielgrzymkowe tradycji judaizmu, Święto Namiotów, zwane Sukkot. Jest świętem obchodzonym z okazji zbioru owoców oraz przygotowania wina. Podczas obchodów Święta Namiotów wierni budują namioty i powinni w nich mieszkać oraz spożywać posiłki¹⁵. Sukkot upamiętnia wyjście Izraela z Egiptu: „Przez siedem dni będziecie mieszkać w szałasach (...) aby pokolenia wasze wiedziały, że kazałem Izraelitom mieszkać w szałasach, kiedy wyprowadziłem ich z ziemi egipskiej” (Kpł 23, 42).

¹⁴ Por. M. U. Tworuszka, *Judaizm*, Warszawa 2009, s. 54.

¹⁵ Por. P. Pachciarek, *Judaizm. Święta i ich znaczenie*, w: R. Kirsze, H. Schultze (red.), *Święta wielkich religii*, Warszawa 1998, s. 21-27.

Gdy Babilończycy najechali miasto, Jerozolima została zniszczona, a ludność wzięta do niewoli. Wówczas społeczność żydowska szczególnie dbała o zachowanie tradycji religijnych oraz narodowych. Żydzi, po powrocie z niewoli babilońskiej, odbudowali zniszczoną świątynię, a także znacznie rozbudowali jej kult. Przywrócono tradycję dorocznej pielgrzymki do Jerozolimy na święto Paschy¹⁶.

Po zburzeniu świątyni przez Rzymian w 70 r., kult przeniesiony został do synagog i domów modlitwy. Istniejący do dziś jedynie Mur Zachodni, nadal stanowi miejsce najświętsze oraz cel pielgrzymek Żydów z całego świata.

Obecnie Żydzi najczęściej pielgrzymują do Jerozolimy w czasie świąt, szczególnie podczas tzw. „Dziesięciu Dni Pokuty”, czyli między Rosz ha-Szana¹⁷ i Jom Kipur¹⁸, które to dni przygotowują Żydów na największe wydarzenie pojednania.

W kontekście pielgrzymowania i miejsc świętych judaizmu warto również wymienić Górę Synaj. To tam Bóg zawarł przymierze z Mojżeszem i przekazał mu tablice kamienne ze swoim Prawem. W dziesięciu słowach Bóg pouczył swój lud jak żyć, by móc Go oglądać. Przez te wydarzenia góra stała się miejscem świętym dla wyznawców religii monoteistycznych. Wierni pielgrzymują na szczyt, pokonując 2700 skalnych stopni, aby stanąć w miejscu, w którym przemówił Bóg do Mojżesza. Na Synaju usytuowane są kaplica chrześcijańska oraz meczet. Nieopodal na szczycie zwanym Dżebel Harun, wzniesiona została budowla muzułmańska, pod którą jak uczy tradycja, znajduje się grób Aarona¹⁹.

¹⁶ Por. A. J a c k o w s k i, *Święta przestrzeń...*, dz. cyt., s. 142.

¹⁷ *Rosz ha-Szana* – początek Nowego Roku, a zarazem Dzień Sądu. Czas, w którym człowiek przypomina sobie wydarzenia z minionego roku, a zarazem sposobność do zastanowienia się nad sobą i skupienia. *Rosz ha-Szana* jest obchodzone na pamiątkę Stworzenia Świata przez Boga. Por. E. S m y k o w s k a, *Święta żydowskie*, Warszawa 2010, s. 56-57.

¹⁸ *Jom Kipur* – Dzień Prześlągnięcia, w którym Bóg rozstrzyga o losie nadchodzącego roku. Obowiązuje całodzienny post, natomiast nabożeństwo sprawowane jest w synagodze. Por. P. P a c h c i a r e k, *Judaizm...*, dz. cyt., s. 20-21.

¹⁹ Por. K. F a r r i n g t o n, *Miejsca Święte. Atlas historyczny*, Warszawa 2003, s. 28-29.

4. ISLAM

Wierny muzułmanin zobowiązany jest przez prawo Koranu do sumiennego wypełniania pięciu filarów islamu, nazywanych także *arkan ad-din*. Należy do nich: wyznawanie wiary w Jednego Boga, pięciokrotna modlitwa w ciągu dnia, zachowanie postu w miesiącu ramadan, obowiązkowa jałmużna dla biednych i potrzebujących oraz pielgrzymka do Mekki, najświętszego miasta islamu. Cztery pierwsze obowiązki są absolutnie konieczne i nie ma od nich dyspensy. Każdy muzułmanin musi je wypełniać. Natomiast obowiązek odbycia pielgrzymki do Mekki jest warunkowy. Oznacza to, że zasadniczo każdy muzułmanin powinien odbyć pełną pielgrzymkę do świętego miasta przynajmniej raz w życiu, jeżeli jest do tego zdolny fizycznie, zdrowy na ciele i umyśle oraz posiada wystarczający majątek, pozwalający opłacić koszty związane z podróżą²⁰. Jednocześnie obrzędy związane z pielgrzymką w islamie, są najbardziej rozbudowane w porównaniu z innymi religiami, a także posiadają nieco inne znaczenie. Do pielgrzymki muzułmańskiej nie zalicza się czasu podróży i drogi, którą musi pokonać pątnik. Pielgrzymką w islamie przede wszystkim jest obecność wiernego w mieście i na terenie świętego meczetu, nazywanego *al-Haram* oraz obrzędy, które można odprawić tylko na miejscu w Mekce.

Obowiązek pielgrzymowania do Mekki wynika z nauk Koranu, bowiem poucza on wiernych następująco: „Na ludziach ciąży obowiązek względem Boga – na tych, którzy mają ku temu środki – odprawienia pielgrzymki do tego Domu” (Q s. III, w. 97)²¹. Obowiązujące do dziś rytuały związane z pielgrzymowaniem do Mekki ustalił Mahomet, podczas pierwszej swojej pielgrzymki do miasta w roku 632. Obecnie wszystkie szczegółowe obowiązki dotyczące pielgrzymowania zawarte są w prawie muzułmańskim. Prawo zakazuje pielgrzymowania kobietom, bez męskiego opiekuna, tzw. *wali* lub *mahram*. Ponadto osoby,

²⁰ Por. J. D a n e c k i, *Podstawowe wiadomości o islamie*, Warszawa 2007, s. 140.

²¹ W niniejszym artykule wszystkie cytaty z Koranu pochodzą z wydania: *Koran z języka arabskiego przełożył i komentarem opatrzył Józef Bielawski*, Warszawa 2007.

które z różnych względów nie mogą wziąć udziału w pielgrzymce do Mekki, mogą wysłać w swoim imieniu zastępcę²².

Mekka jest najświętszym miastem tradycji islamu. Zgodnie z historią muzułmańską świątynię *Al-Kaaby* w tym miejscu wznosił Adam, praojciec wszystkich ludzi. Pomagali mu przy tym aniołowie, zaś wzorem świątyni była niebiańska budowla *Bajt al-Mamur*. Natomiast Abraham wraz z synem Izmaelem, od którego wywodzą się muzułmanie, rozbudowali ją, nadając jej kształt prostopadłościanu²³. Do czasów Mahometa świątynia była wielokrotnie przebudowywana, bowiem monoteizm Abrahamowy nie trwał zbyt długo na Półwyspie Arabskim. Silne wierzenia politeistyczne licznych plemion arabskich, umieściły w *Al-Kaabie* panteon bóstw plemiennych²⁴.

W Mekce urodził się Mahomet największy prorok islamu. W jego czasach, miasto było prężnym centrum handlowym Bliskiego Wschodu, a także politeistycznym ośrodkiem religijnym, wielu plemion arabskich. Po doznanych objawieniach otrzymanych od archanioła Gabriela, Mahomet przyjął na siebie misję proroczą i do końca swojego życia starał się wprowadzić w Mekce monoteizm. Próby te zakończyły się powodzeniem i od 632 roku miasto stało się centrum islamu i jego najświętszym miejscem.

Nauka islamu wyróżnia dwa rodzaje pielgrzymek: *hağğ* i *umra*. Główna, będąca jednym z filarów religii, nazywana jest *hağğ*. Odbywa się raz w roku, w miesiącu *du al-hiğğa*, czyli w dwunastym miesiącu kalendarza muzułmańskiego, począwszy od 7 dnia tego miesiąca, a kończy się 13 dnia miesiąca *du al-hiğğa*. Związane są z nią liczne obrzędy. Do podstawowych należy zaliczyć przede wszystkim wejście w stan *ihram*, czyli uświęcenia, wyrażony po przez dokonanie rytualnego oczyszczenia, obmycia całego ciała, obcięcia włosów (mężczyźni, natomiast kobiety tylko symboliczny kosmyk) i paznokci oraz przywdzianiu stroju pielgrzymiego, zwanego również *ihram*. Szata ta jest wykonana z białego płótna i składa się z dwóch części. Charakterystyczne dla tego rodzaju stroju jest to, że nie posiada szwów,

²² Por. J. D a n e c k i, *Podstawowe wiadomości...*, dz. cyt., s. 140.

²³ Budowla z czasów Abrahama miała wymiary 10m x 14m i wysokość 4,3m.

²⁴ Por. M. K r ó l (red.), *Mekka – święte miejsce*, Warszawa 2010, s. 190.

ani zapieć. Białe szaty obowiązują mężczyzn, kobiety mogą mieć stroje w innych kolorach. Istotne jest również to, żeby w stan ihram wejść zaraz po przybyciu do świętego miasta²⁵. Ze względu na wyjątkowe znaczenie oraz uświęcenie Mekki dla tradycji islamu, nie mogą w niej przebywać niemuzułmanie.

Czas pielgrzymki jest wyjątkowym okresem bliskości z Bogiem. Muzułmanie przebywają na terenie, gdzie Bóg przemówił do Mahometa, niemalże dotykając tajemnic swojej religii. Dlatego podczas pielgrzymki obowiązuje szczególna asceza, zakazane są wszelkie kontakty seksualne, polowanie, ścinanie drzew, stosowanie wszelkiego rodzaju przemocy.

Podczas siedmiu dni *hağğu*, wierni Allaha wypełniają obrzędy związane z pielgrzymką. Należą do nich: okrażanie *Al-Kaaby*, szybki marsz między pagórkami As-Safa i Al-Marwa, będące pamiątką poszukiwania przez Hagar wody, zakończone pićm wody z Zamzam. Następnie wierni słuchają kazania, zwanego *hutba*, po czym udają się do Myny, aby tam na wzgórzu Arafat, ósmego dnia pielgrzymki wypełnić obrzęd *wuquf*, czyli postoju, polegający na staniu i modleniu się od wschodu do zachodu słońca. Pielgrzym wypowiada wówczas formułę: „Oto jestem przed Tobą Boże!”. Ostatnim rytuałem pielgrzymim jest symboliczne kamienowanie diabła. Wierni obrzucają drobnymi kamieniami trzy słupy, symbolizujące szatana, który nakłaniał Abrahama do złożenia w ofierze Izmaela. Na tym kończy się pielgrzymka. Wierni zdejmują szaty ihram i rozpoczynają największe święto tradycji islamu, Święto Ofiar, zwane *Id al-Adha*²⁶.

Święto Ofiar trwa cztery dni. Centralnym elementem kultywowania tej tradycji jest idea całkowitego poddania się Bogu i zaufanie w Jego miłosierdzie. Muzułmanie upatrują w tym święcie zmartwychwstanie. Święto nawiązuje do wielkiego zawierzenia i posłuszeństwa Abrahama wobec woli Allaha. Bóg rozkazał Abrahamowi złożyć w ofierze syna Izmaela, na znak posłuszeństwa. Posłuszny sługa był go-

²⁵ Por. *Pielgrzymka*, w: M., U. Tworuszka, *Islam*, Warszawa 2005, s. 122-123.

²⁶ Por. M. Dziekan, *Święto Ofiar*, w: R. Kirsze, H. Schultze (red.), *Święta wielkich religii*, Warszawa 1998, s. 77-79.

towy złożyć chłopca w ofierze. Jednak Bóg widząc oddanie Abrahama, odstępuje od tego żądania: „Synu mój! Oto widziałem siebie we śnie, zabijającego ciebie na ofiarę (...) A kiedy obaj poddali się całkowicie (...) zawołaliśmy do niego: Abrahamie! (...) I okupiliśmy go wielką ofiarą” (Q, s. XXXVII, s. 102-107). Na pamiątkę wydarzeń muzułmanie składają w ofierze barana, który musi być zabity zgodnie z obowiązującymi zwyczajami i w określonym rytuale. Część mięsa ofiarnego przekazywana jest dla biednych i potrzebujących, z reszty przygotowuje się świąteczny posiłek²⁷.

Osoby, które odbyły pielgrzymkę mają przywilej tytułowania siebie *hağğim*. Taka osoba cieszy się szczególnym poważaniem w swoim środowisku. Muzułmańska pielgrzymka do Mekki posiada szczególne znaczenie manifestacji wiary w jednego Boga. Wierzący gotowy jest podjąć trudy pielgrzymowania, aby w ten sposób ukazać swoją wiarę, posłuszeństwo i poddanie woli Bożej. Ponadto pielgrzymka umacnia więź pomiędzy przedstawicielami ummy²⁸ całego świata, podkreślając równość wszystkich ludzi: biednych i bogatych, różnych ras, kobiet i mężczyzn, wobec Boga.

Mała pielgrzymka, zwana *umrą*, nie jest związana z żadnym okresem w roku. Najczęściej jest również pielgrzymką indywidualną. Podejmując umrę, pielgrzym wykonuje rytuały związane z meczetem Al-Haram, a zatem nie udaje się na wzgórze Arafat. Ponadto muzułmanie mogą pielgrzymować do innych miast związanych z tradycją islamu. Drugim istotnym miejscem jest Medyna, miasto proroka Mahometa, w którym zmarł i gdzie znajduje się jego grób. Wierni Allaha pielgrzymują także do Jerozolimy, będącej trzecim świętym miastem islamu. Nawiedzają tam Kopułę Skały oraz meczet Al-Aksa. Miejsca te związane są z podróżą nocną Mahometa, zwaną *isra*, kiedy to prorok na wierzchołku al-Buraku, udał się ze „świętego miejsca” Mekki do „najdalszego miejsca” Jeruzalem. Tradycja islamu uczy, że w Grocie Proroków Abraham, Mojżesz, Salomon, Jezus i inni prorocy Starego Testamentu przyjęli Mahometa i wspólnie się modlili.

²⁷ Tamże.

²⁸ *Umma* – społeczność muzułmańska.

W Meczecie Al-Aksa znajduje się ślad stopy Mahometa, który prorok zostawił przed podróżą niebiańską, ponadto w meczecie znajduje się pierścień, do którego był przywiązany jego wierzchowiec. Jednak najcenniejszą relikwią są trzy włosy z brody Mahometa²⁹.

ZAKOŃCZENIE

Niewątpliwie pielgrzymowanie jest manifestacją wiary. Wyznawca podejmujący podróż z pobudek religijnych, publicznie przyznaje się do danego systemu religijnego. Wędrując szlakami wyznaczonymi przez pokolenia, człowiek wierzący znosi do Boga prośby i dziękczynienia, będąc zarazem znakiem wiary i zawierzenia dla otaczającego świata. Pielgrzymi udając się do sanktuariów, a więc miejsc naznaczonych obecnością sacrum oraz różnego rodzaju hierofaniami, mogą poczuć bliskość swojego Boga. Niezależnie od wyznawanej religii, ludzie udają się do miejsc kultu nie tylko z poczucia wypełnienia obowiązku wobec Boga, ale często także z wewnętrznej potrzeby bliskiego z nim spotkania. Pozostawienie za sobą trosk codziennych i zjednoczenie się na kilka dni z sacrum, sprawia, że człowiek może rozmawiać z Bogiem i czuć Jego bezpośrednią obecność. To swoiste napromieniowanie obecnością Absolutu, powinno powodować zmianę w życiu osobistym i społecznym, a także w relacjach do Boga.

The demonstration of the belief. The peregrination to holy places in Hinduism, Judaism and Islam

Every religion has its own various practices aimed at adoring The Absolute. The prayer, which is the basic religious practice often is linked and well expressed in the pilgrimage. The pilgrim publicly manifests the membership in the definite religious group. The pilgrimage is the ritual form present in Judaism, Hinduism and Islam. The faithful of these traditions come to the holy places to enter into the contact with sacrum. The main pilgrim cities of great world religions are: Varanasi, Jerusalem and Mecca.

Aldona Maria Piwko, Warszawa

²⁹ Por. M. K r ó l (red.), *Jerozolima – miejsca święte*, Warszawa 2010, s. 212-214.